

HORVÁTH ILLÉS

Szent László kultusza Luxemburgi Zsigmond uralkodói reprezentációjában*

Luxemburgi Zsigmond 1387-es magyar királlyá koronázásától kezdve az okleveleiből kimutatható egyfajta bensőséges devóció Szent László iránt, mely az egész uralkodását végigkísérte.¹ Ez a személyes vonzalom, amely a szent király emlékének tudatos ápolásával párosult, már a korábbi évtizedekben is megfigyelhető volt az Anjou királyok dinasztikus politikájának kísérőjelenségeként.² Szent László városának grandiózus fejlesztése mellett a szent sírjának liturgikus vagy zárandoklatszerű felkeresése a királyi család bevett, propaganda-szerű szokása volt legitimitásuk érdekében.³ Ám Zsigmond korára a fennmaradt források tanúsága szerint Szent László kultuszának legitimációs aktualitása jelentős változásokon ment keresztül. Noha 1307-ben az interregnum időszaka alatt a Rákos-mezőre összehívott országgyűlésen a Károly Róbertet támogató Gazottus Ágoston zágrábi püspök orációjában még úgy érvelt Vencel és bajor Ottó jogcímének vitatása kapcsán, hogy „Károly jogai azon alapulnak az ég tanúsága szerint, hogy családfája a [mi] szent királyainktól származik”,⁴ Zsigmond Árpádoktól való származását már egyáltalán nem használta fel hivatkozási alapként uralkodói reprezentációjában, habár Árpád-házi Boldog Jolánon keresztül maga is rokona volt a magyar dinasztíának. Tanulmányomban azt kívánom megvizsgálni, hogy Zsigmond hogyan építette be Szent László kultuszát uralkodói reprezentációjába, s milyen szerepet játszott a szent király városi kultuszának terjesztésében. A tanulmány második felében pedig abból a művészettörténeti megállapításból kiindulva, amely szerint Zsigmond gyakran élt művészeti reprezentáció eszközeivel politikai céljainak érvényre juttatása érdekében, azt kívánom elemezni, hogy a király milyen hatást gyakorolt a kor Szent Lászlót ábrázoló műalkotásaira, különösképpen a szent király legendáját feldolgozó freskóciklusokra.

Zsigmond uralkodásának első éveiben, 1390. május 20-án készült el Szent László váradi lovas szobra.⁵ A források alapján ismeretes, hogy a bronzból készült hatalmas műalkotást

* Jelen kutatás a NTP-NFTÖ-17-B-0073 Nemzeti Tehetség Program keretében és finanszírozásával valósult meg. Emellett köszönettel tartozom: F. Romhányi Beatrixnak, Fedeles Tamásnak, Sarnyai Csaba Máténak és Bubnó Hedvignek.

¹ Kerny Terézia: *Zsigmond király temetése és temetkezőhelye*. In: Takács Imre (szerk.): *Sigismundus Rex et Imperator – Művészet és kultúra Luxemburgi Zsigmond korában*. Budapest, 2006. 475.

² Klaniczay Gábor: *Az uralkodók szentsége a középkorban. Magyar dinasztikus szentkultuszok és európai modellek*. Budapest, 2000. 240–266.

³ Mályusz Elemér: *Zsigmond király uralma Magyarországon*. Budapest, 1984. 41.

⁴ „Sed Caroli iuribus illud quoque [...] quod ipsius stemma, Coelo teste, ex Sanctissimis Regibus nostris profluere comprobatur...” *Oratio S. Augustini Gazotti. Dicta in Campo Rakos pro Carolo*. In: Balthasar Kercselich, Adam: *Historia cathedralis Ecclesiae Zagrabensis*. I. Zagrabiae, 1776. 111.

⁵ Miskolczy István 1609. június 27-i feljegyzésében megörökítette a szobor táblájának feliratát, amelyen az állt: „...anno M390 die XX mensis May rege Sigismundo et Maria regina feliciter regnan-

még Cudar János váradi püspök rendelte meg a Kolozsvári testvérektől, és 1390. szeptember 8-án, Kisboldogasszony ünnepnapján avatták fel Mária királyné, Zsigmond király és a főpápok jelenlétében.⁶ Az ünnepséget követően Zsigmond elismerése jeléül számos birtokadományban részesítette a püspököket.⁷ Néhány évvel később, 1395-ben tragédia sújtotta a királyi családot és az országot, ugyanis a gyermeket váró Mária királyné május 17-én a budai hegyekben lovasbalesetet szenvedett, és az esés következtében megindult szülésbe belehalt. Zsigmond, hasonlóan Károly Róberthez, feleségét Váradon temette el Szent László sírja mellett.⁸ Zsigmond és Mária királyné házassága korántsem volt felhőtlen. Mályusz Elemér szerint, noha a király elkísérte Mária testét Váradra, a korabeli szokással ellentétben semmiféle misealapítványt nem tett a királynő lelki üdvéért.⁹ Ennek az állításnak azonban némileg ellentmond Zsigmond 1429. december 18-án V. Márton pápának írt levele, amelyben a király éppen azt sérelmezte, hogy a váradi kanonokok nem teljesítették alapítványának feltételeit, és többek közt az elhunyt Mária királynő emlékére elrendelt miséket sem celebrálták, ezért azt kérvenyezte a pápától, hogy erre a feladatra küldjön egy másik egyházi személyt.¹⁰ A források arra engednek következtetni, hogy ez a probléma a későbbiekben is fennállhatott, hiszen Zsigmond 1430. június 7-én a pápának küldött levelében ismét azt olvashatjuk, hogy a váradi kanonokok továbbra is vonakodtak teljesíteni a király akaratát, ezért Zsigmond ismét kérvenyezte V. Mártontól, hogy küldjön egy megfelelő papot, továbbá engedélyezze, hogy a korábban a káptalantól nekik adományozott javakat visszavonhassa, és azokat a kápolnaispánnak adományozhassa.¹¹ Noha láthatóan Zsigmond valamiféle misealapítványt mégiscsak tett Mária királyné lelki üdvéért, az 1390-es évek második felében szinte egyetlenegy alkalmat sem ismerünk, melynek során felkereste volna a várost. Ennek oka szorosan összefügg azzal, hogy Zsigmond ebben az időben egy kisebb koalíció élén hadjáratot vezetett a török ellen. 1396-ban pedig a súlyos vereséggel végződő nikápolyi csata után a király figyelmét nagyrészt a havasalföldi szövetségi viszonyok rendezése, valamint a belpolitikai harcok költötték le.¹²

Az 1400-as évektől Várad városának említése egyre gyakoribbá válik a diplomáciai iratokban. Zsigmond ekkoriban számos levelet váltott IX. Bonifáccal, melynek következtében feltételezhető, hogy a római pápa a király közbenjárása végett adományozott búcsúengedélyt

tibus hoc opus fieri fecit Reverendus in Christo pater d. Ioannes Episcopus Varadiensis per magistros Martinum et Georgium de Colosvar in honorem S. Ladislai regis... Scheidus Lajos: *Zeitschrift von und für Ungern*. 1804. 89. l.

⁶ † Engel Pál – C. Tóth Norbert: *Itineraria regum et reginarum*. (1382–1438). (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 1) Budapest, 2005. 63.

⁷ A püspököknek adományozott birtokok: Olaszi Mária-Magdolna, Ér, Ragáld, Gyulvész. Bunyitay Vincze: *A Váradi püspökség története alapításától a jelenkorig*. Nagyvárad, 1883. 221.; Keresztúry Alajos József: *Historia Episcopatus M. Varadiensis*. 1806. II, 193–194.

⁸ „...Az Úr 1328-ik évében vette el a király úr Beatrix úr-asszonyt, a római király leányát, a cseh király húgát, aki luxemburgi volt, de még ugyanazon év forgása alatt elszenderült az Úrban; a Váradi székesegyházban temették el...” *Képes Krónika*. Budapest, 1964. 198.

⁹ Mályusz: *Zsigmond király uralma Magyarországon*, 46.; C. Tóth Nobert: *Királynőből királyné. Mária és Zsigmond viszonya a források tükrében*. In: *Acta Universitatis Szegediensis Acta Historica*. CXXXII (2011). 59–70.

¹⁰ Lukcsics Pál: *XV. századi pápák oklevelei*. Budapest, 1931–1938. (Monumenta Hungariae Italica 1–2). 1328. sz.

¹¹ Lukcsics: *XV. századi pápák oklevelei*. 1338. sz.

¹² Veszprémy László: *A Nikápolyi hadjárat értékelése az újabb hadtörténetírásban*. In: *Memoria Rerum Sigismundi Regis*. Hadtörténeti Közlemények, 111. évf. (1998) 3. sz. 57–62.

1400. május 25-én azok számára, akik Szűz Mária oltárát és Szent László sírját felkeresik,¹³ egy évvel később, 1401. augusztus 5-én pedig azok számára, akik bizonyos ünnepnapokon felkeresik a váradi székesegyházat, és augusztus 25-én azon híveknek, akik Szent László sírját látogatják.¹⁴ Ez utóbbi búcsúengedély érdekessége, hogy IX. Bonifác pápa olyan búcsúkiváltságban részesítette a váradi székesegyházat, amellyel korábban csak a velencei Szent Márk-bazilika, illetve az Assisiben lévő Santa Maria degli Angeli (Portiuncula) rendelkezett.¹⁵ IX. Bonifác utódja, VII. Ince is helyt adott a *supplicatiók*nak, ezért 1405. augusztus 27-én búcsút engedélyezett azok számára, akik a Szent László királyról elnevezett hévíz körül fekvő szegények ispotályának kápolnáját felkeresik és ájtatosan imádkoznak.¹⁶ E búcsúengedélyek különös jelentőséggel bírnak Szent László kultuszának reprezentációja szempontjából, hiszen a váradi székesegyház korábban nem rendelkezett hasonló kiváltságokkal.¹⁷ Azáltal, hogy Zsigmond közbenjárására a Szentszék búcsúkiváltságot adományozott a székesegyháznak, Szent László kultusza elérhetővé vált az alattvalók számára, ezért kifejezetten ettől az időszaktól nevezhetjük Váradot a „magyar Compostelának”.

Érdekes adalék, hogy 1402-ben Zsigmond kifejezetten Mária királyné aranyforintjai mintájára új magyar forintot veretett, amelyen Szent Lászlót ábrázoltatta csatabárdal és országalmával a kezében.¹⁸ Horváth Henrik korábban rámutatott arra, hogy ez a numizmatikai emlék nem csupán a Szent László legenda elterjedtségére és kedveltségére szolgált kiváló példát. A kézről-kézbe vándorló, szó szerint „guruló” aranyak ugyanis különösen alkalmasak voltak a hagyományok intenzitását fokozni, és a szent király képét mind szélesebb rétegek részére ismertté tenni, annál is inkább, minthogy ezen a területen két hatalmas hatóerő érintkezett állandóan: a gazdaság és a művészet.¹⁹

1402 fordulóján a Kanizsai-liga és a király közti ellentét olyannyira elmélyült, hogy a bárók és főpapok egy csoportja Váradon Szent László sírjánál kezüket a szent király fejerekléjére téve megfogadta, hogy Zsigmondot nem tekintik többé királyuknak, és helyébe Nápolyi Lászlót segítik trónra.²⁰ 1403. augusztus 5-én Kanizsai János egy ideiglenes koronát tett

¹³ „...altare maius beate Marie Virginis in corpore ecclesie Waradiensis prope sepulchrum sancti Ladislai regis...” *Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia*. Vatikáni Magyar Okirattár. Series I, tom. I–VI. Budapestini, 1887–1891. I/4. 214.

¹⁴ „...in qua [...] corpus sancti Ladislai regis diversis miraculis corruscans, requiescit...” Uo. 347–348.

¹⁵ Sümegi József: *Adatok a penitencia és a búcsú történetéhez a középkori Magyarországon*. In: Hermann Egyed Emlékkönyv. METEM, Budapest, 1998. 122.; Kerny Terézia: *Szent László-kultusz a Zsigmond-korban*. In: Marosi Ernő – Wehli Tünde (szerk.): *Művészet Zsigmond király korában*. Budapest, 1987. 353.

¹⁶ „...capella sancte crucis hospitalis pauperum circa aquas calidas balneum sancti Ladislai regis nuncupatas” Zsigmondkori Oklevéltár (a továbbiakban: ZsO) II. 4118. sz.

¹⁷ Korábról csupán egy búcsúengedély ismert, melyet Csanád váradi prépost kérvényezett XXII. János pápától. A pápa pedig 1320. június 20-án a híveknek bizonyos feltételekkel 60, illetve 40 napi búcsút engedélyezett. Augustin Theiner: *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*. I. Roma, 1859. 467–468.

¹⁸ Tóth Csaba: *Luxemburgi Zsigmond magyar pénzverése*. In: Takács Imre (szerk.): *Sigismundus Rex et Imperator – Művészet és kultúra Luxemburgi Zsigmond korában*. Budapest, 2006. 170.

¹⁹ Horváth: *Zsigmond király és kora*, 193–194.

²⁰ „...dum in [...] Regnum Bohemie in subsidium [...] Venceslai fratris nostri [...].quidam prelati et barones, necnon procures maior scilicet pars dicti regni nostri Hungarie in opprobrium nostre celsitudinis in quo freti consilio in unum conspirantes Waradinum convenerunt ubi prestituto iuramento super capite sancti regis Ladislai corporaliter facto nos dyademate Regnisque Hungarie, Dalmacie Croacie nostris regiis pretitulatis que fere annis sedecim gubernavimus more regio in

László fejére, azonban a nápolyi párt hamarosan elveszítette a játszmát, hiszen jelöltjük viszáriadt a rá váró veszélyektől. Október 8-án Zsigmond megbízottja, Garai Miklós nádor, felismerve, hogy feltétel nélküli megadásról nem lehet szó, a „béke és egyetértés” jelszavával kététes fegyverszünetet kötött a felkelőkkel, majd Zsigmonddal egyetértésben a hűségre visszatérők számára amnesztiát biztosított, így a béke komolyabb vérontások nélkül állt helyre. Zsigmond hosszú idő után, amikor már hatalma valamelyest stabilizálódott, 1406-ban ismét felkereste Várad városát. Látogatásának körülményeiről és céljáról 1406. október 18-án kiadott oklevelében részletesen beszámolt: „Továbbá miután ezért a magunk és híveink számos városát, várát és helységét országunk »klímái« szerint bejártuk, és igen szorgos rendezéssel elintéztük a sok ügyeket, melyeknek megismerésére más kielégítő mód nem kínálkozván, személyes jelenlétünk volt szükséges, majd néhány napon át a vadászat vigaszát élveztük, bensőnk üdvös és gyümölcsöző indulatától hajtva személyesen Váradra jöttünk a legszentebb László király sírjának és ereklyéinek meglátogatására, hogy az ott eltöltendő időben az örök boldogság jutalmának lehetőségét minél gyorsabban elnyerni törekedvén, ugyanezen szentséges király közbenjárása által, a legbensőségesebb imák áradásával kérjük az üdvösség íráját; valamint, hogy egyéb szándékok mellett látogatásunkban részesítette azt a helyet, mely az oly dicső test állandó jelenlététől sugárzik, és sok más szent ereklye révén kelt tiszteletet, szívünk régi vágyát megfogadva kinyilvánítsuk, hogy tudniillik temetkezésünk helyéül a váradi székesegyházat választottuk, és a királyi bőkezűséghez illően méltó ajándékokkal, adományokkal, és rendezésekkel tisztességesen elláttuk, miként ez különféle más okleveleinkből is világosan kitetszik.”²¹

Az uralkodó látogatása szorosan összefüggött a még mindig fenyegető tiszai állapotokkal. Ludányi Tamás egri püspök és hívei, Debrői István, valamint a Jánosi testvérek az ország keleti területein továbbra is Nápolyi László zászlait hordozták körbe, ezért az uralkodó azt, amit 1403-ban a budai általános amnesztiával nem tudott elérni, most személyes jelenlétével és kegyességével kívánta biztosítani. Nem csupán ajándékaival, hanem azzal is, hogy leendő nyughelyét a szent király sírja mellett jelölte ki. Zsigmond beszámolójából ugyancsak fontos kiemelni a vadászat toposzát. Noha önmagában nem meglepő és ismeretes tény, hogy a királyok szerettek vadászni, mégis szembetűnő a hasonlóság a Képes Krónika legendás vadász-jelenetével: „Ezután Bihar vármegyében a Körös folyó mellett vadászat közben talált egy helyet, ahol angyal ielemre elhatározta, hogy monostort épít Szűz Mária tiszteletére, s ezt a helyet Váradnak nevezte.”²² Noha Zsigmond esetében teljesen új alapítással nem számolha-

eisdem Imperantes privare de eisdemque regnis nostris excludere, ac ignotum eis alium regem scilicet predictum Ladislaum filium condam Karoli de Duracio inducere, pro eorumque domino eligere et assumptum conati extiterunt...” *Hazai Okmánytár*. VII. Ipolyi Arnold – Nagy Imre – Véghely Dezső. Budapest, 1880. 439–440.; Bunyitay: *A Várad püspökség története alapításától a jelenkorig*, 227.; Fedeles Tamás: „*Ad visitandumque sepulchrum sanctissimi regis Ladislai*”. Várad kegyhelye a késő középkorban. In: Bagi Dániel – Fedeles Tamás – Kiss Gergely (szerk.): „Köztes-Európa” vonzásában. Ünnepi tanulmányok Font Márta tiszteletére. Pécs, 2012. 176.; Mályusz: *Zsigmond király uralma Magyarországon*, 5574.; ZsO. II. 2628, 2641, 2677. sz.; 1403. X. 08. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár (a továbbiakban: MNL OL) DL-DF 8900.

²¹ Gy. Ruitz Izabella fordítása. Georgius Fejér: *Codex Diplomaticus Hungariae Ecclesiasticus ac Civilis*. 1831, X/4. 519.; *Hazai Okmánytár* VII. 204–205.; Fedeles: „*Ad visitandumque sepulchrum sanctissimi regis Ladislai*”, 178. Kurcz Ágnes (szerk.): *László király emlékezete*. Magyar Helikon Könyvkiadó, 67.

²² Figyelemreméltó az idézet folytatása is: „László király gyarapodott lelki javakban, és virtusról virtusra haladt: nemcsak Magyarországon, de a kereszténység minden országában elterjedt kellemes illata. Ezért a római császár halála után a német hercegek és fejedelmek, mind bárók és főrangúak, egy szívvel és lélekkel arra kérték, hogy fogadja el a császárságot.” *Képes Krónika*, 92.

tunk, a vadászat toposzának emlegetése és a város felkeresése komoly utalásként értelmezhető a székesegyház legendás alapításának szempontjából. A látogatás reprezentatív mivoltát és a szent király legendájával való párhuzamát még inkább szemléletesebbé teszi az a körülmény, hogy ez idő alatt a váradi székesegyház püspöki széke betöltetlen volt. Ennek következtében Zsigmondot a káptalan tagjai éppen úgy fogadták, mint hajdan Szent Lászlót.²³ A király levelének folytatása ugyancsak figyelemreméltó: „... néhány évvel ezelőtt ugyanennek a váradi egyháznak sekrestyéjében, illetve őrzőhelyén, ahol a dicsőséges Szent László király tiszteletre méltó ereklyéit az egyház kincseivel, tudniillik keresztekkel, kelyhekkel arany és ezüst ereklyetartókkal, könyvekkel, képekkel, drágakövekkel és oltári készlettel, miseruhákkal és ékszerekkel együtt elhelyezték, s ahol az említett káptalannak az adományokról, szabadságokról, javadalmakról, mentességekről és a jogairól kibocsájtott régi privilégiumait a legbiztonságosabb helyre letéve őrizték, egy váratlan eset, tudniillik a sekrestyében égve felejtett gyertya miatt a ruhaneműk és a fatáblák lángot fogtak, [...] a tűz alattomos növekedéssel elharapózott, anélkül, hogy bárki is tudott volna róla, bizonyos éghető tárgyakat elpusztított, a legszentebb király fejének és ereklyéinek tartóját is felolvasztotta, mégis olyannyira elvesztette természetének sajátosságát, hogy tulajdon erejét meghazudtolva nemcsak az elégéstől kímélte meg sértetlenül az ereklyét, hanem messze elkerülve még csak füsttel sem illette, érintetlenül hagyta, ahogy egykor Mózesnek a lángoló csipkebokor mintegy megtisztítva Isten műve által – aki nemcsak önmagában, hanem az ő szentjeiben is csodálatos módon működik –, a halandó szemek előtt el nem égve jelent meg. Az előrebozsájtott rendelkezésekre tehát nem érdemtelenül szántuk el lelkünket, hanem főleg abból a reményből és alázatból fakadóan, amellyel az üdvösség, az örök jutalom elnyerésében bízva a mi Megváltónk legdicsőségebb szülőanyja, országunk gyámola és egyedüli szószólója iránt viseltetünk, akinek nevében maga a váradi egyház szenteltetett, és amelyet legboldogabb László király iránt táplálunk, akinek dicső teste és tiszteletre méltó ereklyéi ugyanebben az egyházban boldogan nyugszanak és különféle csodákkal tűnnek ki, amiben mi magunk is, mint előrebozsájtottuk, ugyanezt az egyházat választottuk ki, hogy benne ezen élet bevégeztével testünket és föld ölénél átadjuk; nem a magunk érdeméből, hanem a legdicsőségebb Istenanya imáinak támogatása által, melyeknek segítségével a múlandó uralom gyepőlőt igazgatjuk, az örök birodalom boldogságához eljutni igyekezve.”²⁴

Miután Zsigmond tudomást szerzett a székesegyház sekrestyéjét pusztító tűzről, kínálkozott számára a lehetőség, hogy kegyességét gyakorolja, és további alapítványokat tegyen leendő nyughelye számára. Noha Szent László ereklyéit a tűz egy isteni csodának köszönhetően nem pusztította el, a szent király fejereklyetartója súlyosan megsérült, ezért ennek rekonstrukcióját a Kolozsvári testvérekre bízta. Az oklevelek tanúsága szerint a király még ebben az évben a székesegyház püspöki székének a helyzetét is rendezni kívánta, ezért egyik megbízható hívét, Eberhardot nevezte ki a váradi püspökség élére. Eberhard személyére minden bizonnyal azért esett a választás, mert Zsigmond így könnyebben szemmel tarthatta Nápolyi László megmaradt párthíveit.²⁵ A következő években a király továbbra is kitüntetett figyelemmel fordult Szent László városa felé. 1407. július 13-án elrendelte, hogy az általa alapított új főoltárnál naponta három misét mondjanak: két csendeset és egy énekest, továbbá úgy határozott, hogy a káptalan nem kevesebb, mint tizennyolc papot jelöljön ki arra,

²³ Elöl Vetési Tamás prépost állt, őt követte Babindali János olvasó, Jakab éneklő és Domonkos örkanonok.

²⁴ HO. VII. 209.; Kurcz: *László király emlékezete*, 69–70.

²⁵ Fedeles Tamás: *Az Albeniek a pécsi egyházmegye élén*. In: Magyar Egyháztörténeti Vázlatok. 2009. 1–4. 117–118.

hogy váltakozó hangon a templom közepén Dávid zsoltárait énekeljék.²⁶ Egyúttal úgy rendelkezett, hogy a váradi káptalannak adományozza Aszaló, Szalacs és Zsolcza birtokokat – melyek korábban Szemere bán halála miatt rászálltak – azért, hogy ne csak lelkieken, hanem vagyonukban is gazdagodjanak, akik Szent László egyházában Istennek szolgálnak.²⁷

Eberhard váradi püspök tevékenységéről meglepően kevés forrás maradt fenn, viszont fontos megjegyezni, hogy ő volt az, aki az 1408. december 12-én, Szent György napján Zsigmond király és Borbála királyné által alapított Sárkányos társaság alapítólevelét megszövegezte.²⁸ A társaság tagjai közé tartozott többek között Ozorai Pipó temesi bán, akinek nevéhez a székesfehérvári bazilika északkeleti tornyának építése, valamint a bazilika Szent László kápolnájának alapítása köthető,²⁹ illetve Stiborici Stibor vajda, aki 1403-ban csejtei templomának patrónusául ugyancsak a lovagkirályt választotta.³⁰ Eberhard püspöksége rendkívül rövid idejű volt, hiszen 1409-től már a zágrábi püspöki széket birtokolta, azonban távozása előtt, 1408. június 26-án utolsó intézkedésével a várad-velencei Szent Klára apácáknak adományozta püspök elődjei lelki üdvéért annak a teleknek minden jövedelmét, mely az apácák Körös-parti fürdője mellett található.³¹

1409-ben Zsigmond Ozorai Pipo unokatestvérét, Andrea Sclarit nevezte ki váradi püspökké. András püspök új alapítások helyett a meglevő intézményeket igyekezett fenntartani. 1412-ben az ő püspöksége alatt zárandokolt el II. Ulászló lengyel király Váradra, aki a korabeli szokásnak megfelelően Debrecenből Váradig gyalog tette meg az utat. Őt követte Zsigmond is lóháton. A két uralkodó tizenöt napot töltött a városban, és itt ünnepelték a húsvétot is.³² Feltételezhető, hogy ekkorra Szent László hermája már újra tökéletes állapotában ragyogott, hiszen a zárandokút emlékére a székesegyház egy relikviadarabot adományozott II. Ulászlónak, melynek őrzésére a lengyel király később saját fejedelmeket tartott készítettet.³³

²⁶ „...Statuimus et dispoimus, et prefati capitulum et canonici cunctis diebus seculi in altari sub nomine Praeelsae Dei Genitricis Virginis Marie in eadem Ecclesia ex novo constructo ac per nos pie ac celebriter fundato horis debetis et congruentibus unam Missam pro peccatis et aliam pro fundato Defunctis dicere et legere, tertiam vero de die occurrenti pulchre et sincera devotione decantare teneantur et debeant, postquam autem divina officia peracta fuerint. Psalterium seu Psalmi Davidis alternatis vocibus in medio ecclesie predicte per decem et octo clericos... per prefatos capitulum et canonicos ad id deputatos et substitutos sine interruptione et intermissione aliquali [...] decantentur...” Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Fényképgyűjtemény. 1407. VII. 21. MOL-DF 278 607

²⁷ „...olim per gloriosissimum principem sanctum Ladislaum Regem [...] pie et Laudabiliter fundata, inter ceteras regni nostri Ecclesias delectabili splendore corruscat, ardentiori Zelo nostra spirat intentio, dum eitam cumalata dulcedine ad eius exaltationem desideria nostra porrigimus...” Uo.

²⁸ Baranyai Béla: Zsigmond király ú.n. Sárkány-rendje. Adalék a magyar trónöröklési kérdés történetéhez. Századok, 59–60. (1926) 7–8. sz.; az eredeti oklevél: 1408. XII. 12. DF 65 843

²⁹ Fedeles Tamás – Prajda Katalin: „Olyan vallásosan, szokásaiban és életmódjában olyan mérték-tartóan élt” Adalékok Filippo Scolari és családja vallásosságához. Történelmi Szemle, 56.évf. (2014) 3. sz. 357–382.

³⁰ Jedlicska Pál: Csejte történeti emlékei. Magyar Sion IV. 1866. 432.; Wenczel Gusztáv: Stibor vajda. Életrajzi tanulmány. Értekezések a történeti tanulmányok köréből. IV. 2. Budapest, 1874. 196.

³¹ 1408. VI. 26. MNL OL DL-DF 9324.

³² „...feria 5 post Dominicam Pamarum Wladislaus rex Poloniae limina S. Wladislae Hungariae Regis, cuius corpus in Varadino requiescit honoraturus pedibus iter conficiebat, Sigismundo Rege Hungariae eum itinere equestri praecedente. Quindecim diebus reges ambo apud Varadinum morati, pascha Domini illic agunt...” Dlugoss, Johannes: Historiae Poloniae Libri XII. Lipsiae, 1711. I. 326.

³³ Karácsonyi János: Szent László király élete. Szent István könyvek. Budapest, 1926.

Eberhardhoz hasonlóan András püspök rendelkezéseiről is kevés írásos emlék maradt fenn. Annyit azonban biztosan elmondhatunk, hogy püspöksége alatt nagy hangsúlyt fektetett a város gazdaságának megerősítésére. A pálosok Mária kápolnájának szőlőt adományozott (1421),³⁴ a várad környéki sertés- és méhgazdaságokat kedvezményben részesítette (1422),³⁵ valamint 1426-ban szintén szőlőt adományozott a pálosok Szent Apollónia-oltárának, amelyet korábban ő alapított.³⁶ Mecénási tevékenységét kiválóan igazolja 1426. január 24-én keltezett végrendelete is, amelyben a váradi Szent Mihály egyház felújítására háromszáz forintot adományozott, a kápolnai pálosokra pedig a nagy értékű Szent Apollóniát ábrázoló kárpitját hagyta. Mindezek mellett további pénzadományokban részesítette a ferenceseket, az Ágoston rendieket, a Szent Erzsébet ispotályt és a klarisszákat. Unokatestvérét, Ozorai Pipót pedig azzal bízta meg, hogy építsen egy új oltárt a székesegyházban, és ott temesse el őt.³⁷ Az, hogy Ozorai Pipo épített-e oltárt, nem ismeretes. Pipo Andrea halálát követően csupán egyetlen alkalommal kereste fel Váradot, amikor Zsigmond 1426. április 20-án azzal bízta meg, hogy vizsgálja ki a várad-velencei klarisszák panaszát, akik azt sérelmezték, hogy az elhunyt András püspök korábban a Hévíj folyását más mederbe terelte, és így tönkretette az apácák malmát.³⁸ Az ügy további részletei nem ismertek, azonban az az apácák szempontjából minden bizonnyal kedvezőtlenül alakulhatott, hiszen a meleg vízű Hévíj hosszú ideig a város védelmi rendszerének fontos részét képezte.

1410-től Zsigmond király figyelmét elsősorban az európai politika, valamint az egyházszakadás megszüntetése kötötte le. A király konstanzi fellépése jól dokumentált,³⁹ azonban kevésbé ismeretes, hogy 1417-ben a város Ágoston-rendi kolostorának egy Szent Lászlót és Szent Zsigmondot ábrázoló freskót adományozott hálából azért, mert a zsinat ideje alatt a szerzetesek szállást nyújtottak számára. Az uralkodó e freskók elkészítésével Kaspar Sündert, Johan Ledeshosert és Heinrich Grübelt bízta meg. A műalkotás különös érdekessége, hogy a király burgundi Szent Zsigmond arcképébe saját képét rejtette el.⁴⁰

1419-től a király látogatásai ismét gyakorivá váltak Váradon. Ebben az évben történt, hogy a főrendek elhitették Zsigmonddal, hogy Borbála királyné hűtlen volt hozzá, ezért a király kötelezte feleségét, hogy Szent László sírjánál tegye le a hűségesküit. Mivel Zsigmond nem bízott többé a királynében, házi őrizetbe helyezte Andrea Scolari püspöknél, és vagyonát

³⁴ ZsO IX. 598.

³⁵ ZsO IX. 1012.

³⁶ „...Philippus de Sclaribus de Florencia donavit quoddam pratum in territorio prati Rontho ad altare Sanctae Apolloniae, quo din hoc monasterio fundavit Andreas, episcopus Waradiensis...” Gyéressy Béla: *Documenta artis paulinorum*. Budapest, 1975. I. 192.

³⁷ Prajda Katalin: *Andrea Di Filippo Scolari Váradi püspök és a Firenzeiek a Zsigmond-kori Erdélyben*. In: Kovács Zsolt – Orbán János (szerk.): *Táguló Horizont – Tanulmányok a fiatal művészet-történetek marosvásárhelyi konferenciájának előadásaiból*. Marosvásárhely–Kolozsvár, 2013. 22.

³⁸ 1426. IV. 20. MNL OL DL-DF 11 783

³⁹ Bárány Attila – Pósz László: *Causa unionis, causa fidei, causa reformationis in capite et membris. Tanulmányok a konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából*. Debrecen, 2014.; Gárdonyi Máté: *A Konstanzi és a Bázeli zsinat*. Vigilia, 66. évf. (2001) 2. sz. 96–104.; Walter Brandmüller: *Das Konzil von Konstanz 1414–1418*. Paderborn, 1991–1998.; *Das Konstanzer Konzil 1414–1418. Weltereignis des Mittelalters. Katalog. Herausgegeben vom Badischen Landesmuseum*. Darmstadt, 2014.

⁴⁰ Horváth Henrik: *Zsigmond király és kora*. 152.; Altgraf zu Salm: *Die Wandgemälde der Augustinenkirche in Konstanz*. Studien zur Kunst des Oberrheins, Festschrift für Werner Noack. Konstanz–Freiburg, 1958.

elkobozta.⁴¹ 1420-ban a király a huszita felkelés miatt udvarát Pozsonyba helyezte át. Ezzel egy időben az építómestereit arra utasította, hogy Pozsonyban kezdjék meg a királyi rezidencia építését. Zsigmond átköltözése kapcsán különösen jól megfigyelhető, ahogy a város polgárai másolni kezdték a királyi reprezentációt. 1421-ben az Unger-házként ismert épület homlokzatán található Szent László szobrot a közösség védőszentjéül választotta, majd nem sokkal később az átépített városháza kápolnájában megfestették a szent király egészalakos freskóját. Egy 1440-ben keltezett városi oklevél beszámol arról, hogy a Szent Márton-dómban, valamint a Szent Mihály-templomban is oltárt emeltek Szent László tiszteletére.⁴² Ehhez hasonló városi reprezentáció tanúi lehetünk Lőcsén is, ahol a száz etnikumú közösség kifejezetten a király reprezentációját utánozva készíttette el a Szent Istvánt és Szent Lászlót ábrázoló freskóit a Szent Jakab-templomban. Kifejezetten érdekes adalék, hogy Zsigmond itineráriuma szerint a király 1392-től folyamatosan látogatta Lőcsét, valamint maga is tagja volt a város kalandos társaságának.⁴³

1424-ben, amikor a cseh huszita felkelés kezdett fenyegetővé válni, Zsigmond kimenekítette Prágából dinasztikus szentjének, burgundi Szent Zsigmondnak az ereklyéit, és Váradon helyezte a relikviákat biztonságba.⁴⁴ A forrásokból ismeretes, hogy ez alkalommal a király oltárt alapított Szent Zsigmond tiszteletére, valamint ismét megerősítette korábbi óhaját, hogy Szent László sírja mellett kíván temetkezni. Kézenfekvő lenne feltételezni, hogy ezzel az volt a célja, hogy Szent László és Szent Zsigmond kultuszának tiszteletét összekapcsolja leendő nyughelyén, azonban ezt a források nem támasztják alá. Pray György Szent László nagyváradi ereklyéiről megjegyezte, ha „előkerülnének, nagyon kell vigyázni, nehogy összekeveredjenek Szent Zsigmond Váradra hozott ereklyéivel, melyekről Arnpekhius is beszél”.⁴⁵ Az ereklyék további sorsáról a hazai források hallgatnak. Pray György feltételezte, hogy a burgund szent király ereklyéi Váradon maradtak, azonban valószínűbb, hogy a források azért hallgatnak róluk, mert ezeket később visszaszállították Prágába, onnét pedig Lengyelországba kerültek, ahol később III. Zsigmond lengyel király bazilikát építtetett a tiszteletükre.⁴⁶

Zsigmond utolsó reprezentatív intézkedései közvetlenül a halála előtti időszakra datálhatók. 1433-ban császárrá koronázását követően búcsúengedélyt kért IV. Jenő pápától a váradi székesegyház számára, a pápa pedig 1434. január 21-én⁴⁷ és szeptember 22-én teljesítette a császár kérését, és búcsút engedélyezett azok számára, akik Szent László ünnepén

⁴¹ Wenczel Gusztáv: *Okmánytár Borbála és Erzsébet királynék birtokáról*. Magyar Történelmi Tár. 1863. XII. 282.; DI. 39 284. Hasonló istenítetel ismeretes 1403-ból, amikor Zsigmond Lukács váradi püspököt kötelezte, hogy Bajoni György vádjai miatt Szent László sírjánál tegye le a tisztító esküt „in sua ecclesia Waradiensi et in suo stallo indutus vestibis suis pontificalibus.” ZsO. II.1. 2172.

⁴² Rupp Jakab: *Magyarország helyrajzi története fő tekintettel az egyházi intézetekre*. Pest, 1870. I. 62.

⁴³ Majláth Béla: *Kalandos Társulatok. Századok*, 19. évf. (1885) 577.

⁴⁴ „...Postea anno Christi 1424 Sigismundus Romanus rex et Hungariae filius eius [sc. Caroli] ob Hussitarum metum in Hungariam in civitatem Baradiensem deferri fecit, ubi ipse Imperator postea sepultus est...” Georg Leidinger. Veit Arnpeck. *Sämtliche Chroniken*. München 1915. IV. Lib. Cap. 7., 200.

⁴⁵ „...Si aliquando has, propitio Deo, repenn contingeret, diligenter esset cavendum, ne cum reliquis S. Sigismundi regis et martyris confundantur; de quibus Arnpekhius in Chron. Bajoar. Lib. IV cap. 7....” Georgius Pray: *Epistolae exegeticae*. Pestini, 1784. 116.

⁴⁶ Napjainkban itt található Szent Zsigmond fejereklyéje. Putanicz, Joannes: *Vita Sancti Sigismundi*. Tyrnaviae, 1711. 35., 66., 73–74., 79–80.

⁴⁷ „...concedit indulgentiam ecclesiam Waradiensem in festo S. Ladislai regis, quando corpus eiusdem Sancti ostendatur, visitantibus...” Lukács: *XV. századi pápák oklevelei*. II. 333. sz.

felkeresik a székesegyházat, amikor a szent ereklyéit bemutatják.⁴⁸ 1437. december 9-én Zsigmond Znojmban elhunyt. Noha a király temetéséről nincs információnk, érdemes megemlíteni a király udvari történétírója, Eberhard Windecke beszámolóját utolsó napjairól. Művének utolsó soraiban fontosnak tartotta megjegyezni, hogy Zsigmond testét halála után „egy kocsira helyezték, és Morvaországból Magyarországra, Pozsonyba, onnan Komáromba, onnan Esztergomba, onnan Visegrádra, onnan Vácra, onnan Budára, onnan pedig Váradra vitték. Itt helyezték végső nyugalomra első felesége, Mária királynő mellé a dicső uralkodó, Szent László templomában, akit a fent nevezett császár minden időben tisztelt, és szívesen szolgált.”⁴⁹

Tanulmányom hátralevő részében a Szent László-ábrázolásokon korszakunkban megfigyelhető ikonográfiai változásokat vizsgálom. E változások szerves részét alkották a Zsigmond-kori Szent László-kultusz fejlődésének és átalakulásának. Az elmúlt néhány évben itáliai műalkotások sorát lehetett megismerni, amelyeken Zsigmond rejtett profilját sikerült azonosítani. A képek tematikáját illetően a kutatások során igazolást nyert, hogy saját legitimitációjának növelése és a nyilvános reprezentáció érdekében Zsigmond szívesen élt a rejtett portré kínálta lehetőségekkel, melyek már apja, IV. Károly német-római császár idejéből ismertek voltak számára.⁵⁰ Ezt különösen jól szemlélteti Masolino da Panicale Szent János evangélista és Szent Márton oltárképe, valamint a szintén általa készített Alexandriai Szent Katalin hitvitája című freskóképe.⁵¹ De az uralkodó reprezentációja kétségtelenül személyes patrónusainak ábrázolásaira gyakorolt nagy hatást. Noha a burgundi szent király reprezentációja nem volt annyira hangsúlyos, mint Szent Lászlóé, a műalkotások terén Szent Zsigmond alakja komoly ikonográfiai változásokon ment keresztül. Zsigmond alapvetően szakított a burgundi szent király korábbi ábrázolás típusaival, és apjához, IV. Károlyhoz hasonlóan patrónusa képmásaiban saját profilját ábrázoltatta. Ezen Szent Zsigmond ábrázolások 1417-től olyannyira elterjedtté váltak Itáliában és a német-római birodalomban, hogy idővel a burgundi szent királyt ábrázoló műalkotásokon kimutathatóvá vált Zsigmond arcának fiziológiai változása is. E különös jelenség, mely Zsigmond haláláig nyomon követhető a Szent Zsigmond ábrázolásokon, hosszú távon a szent megítélésén is sokat változtatott. A szent király korábban ismert erős, karizmatikus, harcos szent alakja lassan átalakult a Szent Istvánhoz hasonló *rex iustus* szent típusá, amit különösen jól szemléltet Pierro della Francesca: Sigismondo Pandolfo Malatesta Szent Zsigmond előtt című, 1451-ben készült falképe, melyen a donátor Zsigmond királyt kucsmával a fején, Szent Zsigmond alakjában ábrázolta.⁵²

Az első olyan műalkotás, amelyen Zsigmondot Szent László ikonográfiája szerint ábrázolták, egy 1390 körül készült cseh tollrajz, mely a Két királyszent címet viseli. Noha a kép nem tartozik magyar műalkotások közé, Zsigmond uralkodói reprezentációjának szempontjából megkerülhetetlen műremek. A tollrajz készítőjéről semmilyen információnk nem maradt fenn, azonban annyit biztosan tudunk, hogy az alkotó Zsigmondot és IV. Vencel cseh

⁴⁸ „...concedit indulgetiam cathedralem Waradeiensem, ubi corpus S. Ladislai requiescit visitantibus. Ad hanc multitudo populi magna peregrinationis causa confluat...” Uo. 347.

⁴⁹ Eberhard Windecke emlékiratai Zsigmond királyról és koráról. Ford. Skorka Renáta. História könyvtár. Elbeszélő források. Budapest, 2008. 335–337.

⁵⁰ Mályusz: Zsigmond uralma, 36.

⁵¹ Tátrai Vilmos: Luxemburgi Zsigmond alakja korának itáliai művészetében. In: Takács Imre (szerk.): Sigismundus Rex et Imperator – Művészet és kultúra Luxemburgi Zsigmond korában. Budapest, 2006. 159–160.

⁵² Aronberg, Lavin: Pierro della Francesca's Fresco of Sigismondo Pandolfo Malatesta before St. Sigismund. The Art Bulletin, vol. 56. (1974) 354–356.

királyt kívánta megörökíteni. A két uralkodó felismerhetőségét a műalkotás készítője a figurák alá írt „*S. Sigismundus*”, illetve „*S. Wenczeslawus*” névalakokkal kívánta biztosítani.⁵³ A két szent király attribútumait megvizsgálva észrevehető, hogy a kép közvetlen mintáját minden bizonnyal a három magyar szent király ábrázolástípusa ihlette. A műalkotáson Vencel király hercegi koronát visel, kezében lándzsa és pajzs látható. Mellette Zsigmond szintén koronát visel, kezében pedig alabárdot tart, ami szokatlannak tűnik, de egyértelműen Szent László ikonográfiáját tükrözi. A két figura alatt a talapzat láthatóan megszakad, így feltételezhető, hogy valaha egy harmadik alak is a rajz részét alkotta, aki vélhetően Szent Imre herceg lehetett, ő azonban nyilvánvalóan nem illett bele a kép koncepciójába, ezért alkotója eltávolíthatta a képről.⁵⁴

Tárgyalt korszakunk legjellegzetesebb magyar művészeti alkotásai, amelyek kifejezetten az Anjou-, illetve a Zsigmond-kort fémjelzik, Szent László patrónus jellegű ábrázolásai, valamint a szent király legendájának freskóciklusai. A középkori magyar falképfestészet fennmaradt emlékei között a Szent László legenda az egyetlen olyan falképciklus, amelynek ikonográfiája nem kapcsolódik az Európában elterjedt legendaábrázolásokhoz, így Szent László legendájának freskóciklusa a magyar falképfestészet egyetlen önálló ikonográfiai alkotásának tekinthető.⁵⁵ A freskók többnyire a krónikából ismert kerlési csatához kapcsolódó leánymentés történetét jelenítik meg, amelyet írott történeti forrásaink többféleképpen tárnak elénk.⁵⁶ A szent király legendájának képi ábrázolásai feltehetően már néhány évtizeddel a király elevációját követően megjelentek Erdély és Felvidék templomaiban,⁵⁷ azonban a falképek elterjedésének első nagy hulláma dokumentálhatóan csak Károly Róbert uralkodásának kezdetétől figyelhető meg. Károly regnálása alatt Szent László alakja elsősorban a személyében megjelenő *idoneitas*-elv hordozójaként, valamint az Anjouk dinasztikus szentkultuszának reprezentációjaként jelent meg. Nyilvánvalóan ez nem zárja ki annak lehetőségét, hogy Szent László alakja a lovagi kultúrával is összefüggő jelentések hordozója lett volna,⁵⁸ ám a szent király kultuszának fejlődése szempontjából ezt tekinthetjük a második lépcsőfoknak, amely először Nagy Lajos uralkodása alatt figyelhető meg. Károlyval ellentétben uralkodói reprezentációjában Lajos már nemcsak a Szent Lászlóban megjelenő *idoneitas*-elvet hangsúlyozta, hanem a benne rejlő lovagi eszményképet is. E változást jelzi a falképciklusok tematikájának és jelenetsorainak bővülése is. Lajos váradi építkezései nagy szerepet játszottak

⁵³ Benesch, Otto: *Österreichische Handzeichnungen des XV. und XVI. Jahrhunderts*. Freiburg i. Breisgau, 1936. 30.

⁵⁴ Kéry Bertalan: *Kaiser Sigismund Ikonographie*. Wien, 1972. 42–43.

⁵⁵ Lukács Zsuzsa: *A Szent László legenda a középkori magyar falképfestészetben*. In: *Athleta patriae*. 1980. 163.

⁵⁶ Font Márta: *Az óorosz évkönyvek első szerkesztése és forrásai*. In: Györffy György (szerk.): *A honfoglaláskor írott forrásai. A Honfoglalásról sok szemmel*. II. Budapest, 1996. 119–129.; Hodinka Antal: *Az Orosz Évkönyvek magyar vonatkozásai*. Budapest, 1916. 471–481.; *Képes Krónika*, 90–99. (a továbbiakban: *Képes Krónika*) 1964. II. 124–125.; *Magyar Anjou Legendárium*. Budapest, 1973. 82–83.; a képek sorrendjében eltérést mutat Mügel Henrik krónikája. SRH II. 177. *Chronicon Henrici de Mügel*.

⁵⁷ László Gyula: *A Szent László-legenda középkori falképei*. Budapest, 1993. 54.

⁵⁸ A necpáli Szent László templomban található legenda töredék alapján erre gondolhatunk. A szláv lakosságú falu birtokosa a Necpál család volt, akik még IV. Lászlótól kapták a falut az Ottokár, majd a kunok ellen vívott hód tavi csatában tanúsított hősiességükért. A család minden bizonnyal az ősi birtokszerzés emlékére festette meg a 14. század elején a kerlési csata jeleneteit, ezzel utalva a lovagösök pogányok ellen vívott hősiesség küzdelmére. Radocsay Dénes: *A középkori Magyarország falképei*. Budapest, 1954. 188–189.

tak az új típusú legendaábrázolás elterjesztésében. Elődeihez hasonlóan az 1342-es fehérvári koronázását követően maga is Váradra zárandokolt, ahol szokás szerint megerősítette a székesegyházat javaiban, továbbá az egyháznak adományozta Zaránd, Bihar és Békás vármegyék vámjának maradék egyharmadát. Báthory András váradi püspök ebből az adományból látott hozzá a székesegyház bővítéséhez.⁵⁹ Ekkor készült el a kor divatjának megfelelő, oszlopos-baldachinos, körüljárható, márvány sírépítmény a főoltárral szemközt.⁶⁰ Feltehetően az átépítés befejeztével egy időben már a Niccolò di Tomaso da Madenának tulajdonított Szent László-legenda freskója is elkészült, mely a későbbi legendaciklusok archetípusává vált. A szent király legendájának képi ábrázolása a következő években további két nagy művel bővült. 1340-ben készült el a Vatikáni vagy más néven *Magyar Anjou Legendárium*, illetve az 1360-as évek elején a *Képes Krónika*. A Magyar Anjou Legendáriumban Szent László mirákulumai közül a szarvasok és bölények csodáját, az ördöggel való találkozást, az imádság közbeni lebegést, a magától meginduló halottaskocsit, a hátracsavarodott állú kétkedőt, az ezüsttől történetét és a cserhalmi ütközetet dolgozta fel a miniátor. A *Képes Krónika* pedig még inkább kiemelte az ábrázolások hagiografikus jellegét, aminek során nagyobb hangsúlyt kaptak a csodás jelenetek, például a püspöki és mennyei investitúra, a szent feje fölött lángpallossal megjelenő angyal, a csodaszarvas-látomás, valamint a kun vitézzel való küzdelem.⁶¹

A Szent László falképek és freskóciklusok keletkezése terén a második gyűjtőpontnak a Zsigmond-kor tekinthető. A századfordulótól kezdve kifejezetten Zsigmond reprezentációjának köszönhetően robbanásszerűen jelentek meg a szent király patrónus jellegű ábrázolásai, illetve a Szent László legenda kerlési csatajelenetét bemutató freskóciklusok. Ezen ábrázolások megalkotásához a készítők alapvetően a szent király hermáját, valamint Zsigmond profilját vették alapul. Horváth Henrik már 1938-ban felhívta a figyelmet arra, hogy Zsigmond profilja és a Szent László herma közötti hasonlóság olyan erős, hogy nehéz megállapítani azt, hogy a király igazította-e a saját profilját a díszes ereklyetartóhoz, vagy a sekrestye leégését követően a Kolozsvári testvérek rekonstruálták Zsigmond arcvonásai nyomán a szent király relikviáriumát.⁶² Szent László patrónusjellegű ábrázolásainak megjelenései szoros kapcsolatot mutatnak Zsigmond birtokadományozásaival. 1404. augusztus 14-én Ștefan Bălea kenéznek ajándékozta a Hunyad megyei Kristyórt. Ezért ő hálából megfestette a három magyar szent király képét a Szűz Mária-templom déli falán.⁶³ A reprezentáció egy érdekes megnyilvánulása, hogy a kenéz magát Szent Imre herceg alakjában, Zsigmondot pedig Szent László, illetve Szent István alakjában ábrázoltatta. Noha a három magyar szent király portréi közül napjainkra Szent László képe már elkopott, a templom falán Zsigmond figurája még egyszer feltűnik önálló freskóként Szent László alakjában, csatabárdal a kezében. Tekintve, hogy a két ábrázolás alakjaiban és arcvonásaiban hasonló, nagy valószínűséggel állíthatjuk, hogy a megkopott három magyar szent király Szent László alakja Zsigmond arcvonásait viselte. Szent Imre és Ștefan Bălea azonosítását szintén megkönnyíti, hogy a donátor

⁵⁹ „...Erat autem eadem ecclesia ex prisca fundatione sui speciosa stas, tandem fecit eam ampliore in longitudine Andreas episcopus et multipliciter decoravit sicut patet intuentibus. Novissimis vero deibus idem anno Domino millesimo tricentesimo sexagesimo secundo inchoavit aliam Ecclesiam que priorem sua magnitudine circumcinxit et pulchritudine exuperat, et consummavit omnes cellas circa chorum preter testudines...” Bunyitay Vincze: *A váradi káptalan legrégebbi statútumai*. Nagyvárad, 1886. 7–8.

⁶⁰ Fedeles: „Ad visitandumque sepulchrum sanctissimi regis Ladislai”, id. mű.

⁶¹ Klaniczay: *Az uralkodók szentsége a középkorban*, 284.

⁶² Horváth: *Zsigmond király és kora*, 38–59.

⁶³ Téglás Gábor: *Hunyad megyei kalauz*. Kolozsvár, 1902. 64.

saját magát egy különálló falképen is megörökíttette.⁶⁴ A templom és a freskó egyaránt különös jelentőséggel bír, ugyanis az ortodox kegytemplom falain megfestett magyar szenteket a 15. században a görögkeleti egyházban még nem övezte tisztelet. Bâlea kenéz megfestetésükkel nyilván nem a kultuszukat kívánta előmozdítani az ortodox kereszténységben, hanem ily módon kívánta kifejezni a király iránti hűségét. Ugyancsak birtokadományozást követően készült egy hasonló donátorábrázolás a Zólyom megyei cserényi templom déli falára, melyen a freskó készítettetve magát a szent király fegyverhordozójaként, Zsigmondot pedig Szent Lászlóként ábrázoltatta.⁶⁵ A templom főhajójának festményei valószínűleg a 15. század elején készültek. A festő a *Trecento* hatására elterjedt sakktáblás keretben ábrázolta Szent Lászlót kettős szakállal, glóriás fővel, jobb kezében az országalmával, baljában pedig a jogarral.⁶⁶ Ehhez az ábrázoláshoz kiválóan illeszkedik a Gömör megyében található csetneki templom falkép-sorozata. Az 1420 körül készített falképeket Csetneki László⁶⁷ esztergomi prépost a király kápolnaispánjának megbízásából rendelte meg.⁶⁸ A falképek tematikáját minden bizonnyal az esztergomi prépost határozta meg, így ennek köszöntően Zsigmondot több műalkotáson is megörökítették. A főhajóhoz kapcsolódó keleti félköríves hevederív bélletében található Szent István, Szent Imre és Szent László alakja. A lovagkirályt kisebb ikonográfiai változással, rendhagyó módon, jobb kezében pajzzsal, baljában pedig lándzsával ábrázolták, profiljában pedig ugyancsak Zsigmond vonásai ismerhetők fel. A három magyar szent király figurája alatt egy negyedik királyszent is helyet kapott szintén Zsigmond vonásaival, aki nem más, mint az uralkodó patrónusa, burgundi Szent Zsigmond. A képen a burgundi szent király bal kezében országalmát, jobbában pedig jogart tart. A falkép érdekessége, hogy szinte tökéletes másolata a fentebb említett freskónak, amelyet Zsigmond Kaspar Sünderrel, Johan Ledeshoserrel és Heinrich Grübelel készíttetett a konstanzi Ágoston-rendi kolostortemplomban (1417).

A Gömör megyében található karaszkói templom falfestményei közül több műalkotáson is feltűnik Zsigmond profilja. A Három királyok imádása című freskón a gyermeket ölében tartó Szűz Mária előtt jelennek meg a magyar szent királyok. A Mária előtt térdelő Szent István alakja az idő múlásával szinte már teljesen elkopott, azonban Szent Imre herceg és a mellette álló Szent László alakja épségben maradt. Zsigmond profilját itt is Szent László figurájában lehet felismerni, azonban a szent király megszokott attribútumai nélkül a háttérben megjelenő angyal alakjára mutat. A képen egy hatodik személy is feltűnik, akit minden bizonnyal a donátorral azonosíthatunk, hiszen ő az egyetlen személy, aki nem kapott glóriát. A karaszkói freskó koncepciójához igen hasonló a Zólyom megyei Pónik templomában található Háromkirályok imádása című falkép, melyet szintén a 15. század elején készítettek.⁶⁹ A képen a trónon ülő, gyermeket ölében tartó Szűzanya előtt térdelnek ajándékaikkal Szent István és Szent László királyok. Mellettük baloldalt Szent Imre herceg állva nyújtja át

⁶⁴ Ștefănescu Ion: *L'art byzantin et l'art lombard en Transylvanie: peintures murales de Valachie et de Moldavie*. Paris, 1938. 46.

⁶⁵ Marosi Ernő: *A reprezentáció kérdése a XIV–XV. századi magyar művészetben*. Történelmi Szemle, 27. évf. (1984) 4. sz. 517.; Ipolyi Arnold: *Schemastimus historicus diocesis Neosoliensis*. Neosolii, 1876. 99.

⁶⁶ Kovács László – Görföl Jenő: *A magyar szentek ábrázolása Szlovákia középkori templomaiban*. Dunaszerdahely, 2014. 39.

⁶⁷ C. Tóth Nobert: *A székes-és társaskáptalanok prépostjainak archontológiája 1387–1437* (Subsidia ad historiam medii aevi Hungarie inquirendam 4.) Budapest, 2013. 39.

⁶⁸ A tisztséget ekkor Alcsebi Miklós felhévizi gubernátor töltötte be. ZsO. IV. 487

⁶⁹ Radocsay Dénes: *A középkori Magyarország falképei*. Budapest, 1954. 197.

ajándékait Szűz Máriának. A lovagkirály arcképében ismét Zsigmond profilja figyelhető meg a rá jellemző kettős szakállal, valamint császári hajviselettel. A kép jobb szélén sajátos módon a templom névadó szentje, Assisi Szent Ferenc is feltűnik. A műalkotáson ugyancsak helyet kapott a donátor személye, akit a szent királyok lovát őrző alakként ábrázoltak. Zsigmond Szent Lászlóként történő ábrázolására a Háromkirályok imádása című falképeken kívül más hazai műalkotás nem ismert. Jóllehet a Magyarország középkori falképeit bemutató adattáraink mára már rendkívül elavultak, illetve hiányosak, továbbá a török háborúk és az idő múlása sem bánt kegyesen az országban található templomi falképekkel, írott forrásainkban számos említés található a már elpusztult vagy elfeledett Háromkirályok imádása témáját feldolgozó freskók fellelhetőségéről, melyek többé-kevésbé azt is alátámasztják, hogy a királyt gyakran ábrázolták Szent László alakjában. Eberhard Windecke emlékirataiban például igen szűkszavúan a következőképpen számol be az országban található, Zsigmondot ábrázoló műalkotásokról: „Szép arca miatt több helyen megfestették, a Lépcsős Boldogasszony-templomunk kereszthajójában a három királyok egyikeként látható, a karmelita templom kereszthajójában pedig Dávid királyként ábrázolták, amint a balga Sémeit elé hozzák.”⁷⁰

A leírás folytatásában Zsigmond történetírója megjegyezte, hogy Mainz városában szintén hasonló, az uralkodó profilját őrző képek készültek, azonban e műalkotások vizsgálata további kutatásokat igényelne. Különösen érdekes adalék, hogy a Háromkirályok imádása és Jézus gyermekségtörténetének ehhez hasonló művészi megjelenítése a korabeli Itáliában is rendkívül elterjedt volt, ami szintén Zsigmond reprezentációjával hozható összefüggésbe. E műalkotások közül Gentile da Fabriano 1423-ban készített *Háromkirályok imádása* című oltárképét emelném ki.⁷¹ Hasonlóan a magyar műalkotásokhoz Fabriano képén a három magyar szent király látható Szűz Mária és Szent József előtt. Szent István és Szent Imre herceg állva nyújtják át ajándékaikat a szent családnak, míg a képen Szent László alakjában Zsigmond koronáját maga mellé helyezve a gyermek Jézus előtt térdel, aki kezével a szent király fejét érinti. A kép különlegessége, hogy a háttérben jól láthatók a magyar szentek lovai, mellettük fegyverhordozóként pedig ismét a donátor személye ismerhető fel, amint az uralkodó kardját, valamint a szent királyok lovait őrzi. A donátor mögött Zsigmond magyar kíséretét lehet felismerni, melynek tagjai között Ozorai Pipó és Garai Miklós alakja is feltűnik. A kíséret megjelenése nem egyedi eset. Jan van Eyck 1430 körül készült *Keresztvitel* című képén Zsigmond király mögött a művész szintén megörökítette az uralkodó kíséretét.⁷² A képen itt is felismerhető Ozorai Pipó és Garai Miklós alakja, amelyek tökéletes hasonlóságot mutatnak a Fabriano oltárképén látható alakokkal. További párhuzam mutatható ki Jan van Eyck 1422-ben készített *Szent Ilona megtalálja a Szent Keresztet* című képén, amelyen a művész Zsigmondot jól felismerhető kucsmájában központi karakterként helyezte el, ami azt a benyomást kelti, mintha az uralkodó találta volna meg a Szent Keresztet. Mellette jobb oldalt látható Szent Ilona is, mögötte pedig a magyar kíséret szintén ugyanazokkal az alakokkal, amelyek már a *Keresztvitel*ről, illetve Fabriano *Háromkirályok imádása* című oltárképről ismeretesek számunkra. E hasonlóságok figyelembevételével nem lehet kétségünk afelől, hogy Gentile da Fabriano valóban a király kíséretét örökítette meg az általa készített oltárképen. E figyelemreméltó műalkotások nem csupán Zsigmond hatalmi reprezentációja kapcsán érdemelnek kitüntetett figyelmet, hanem a főúri reprezentáció szempontjából is kü-

⁷⁰ Eberhard Windecke emlékiratai Zsigmond királyról és koráról, 314.

⁷¹ Götz Pochat: *A portré születéséről*. In: Takács Imre (szerk.): *Sigismundus Rex Et Imperator – Művészet és kultúra Luxemburgi Zsigmond korában*. Budapest, 2006. 140.

⁷² Pigler Andor: *Das Problem der Budapester Kreuztragung*. Phoebus, vol. 3. (1951) 12–24.

lönös jelentőséggel bírnak, hiszen rajtuk keresztül vizsgálhatóvá válnak a magyar főurak profiljai.

A Zsigmond-kori Szent László ábrázolások egy másik nagy csoportját a már említett Szent László-legenda falképciklusai alkotják, amelyek Zsigmond törökellenes hadjárataival egy időben jelentek meg Erdély és a Felvidék templomaiban. E két terület kapcsán érdemes megjegyezni, hogy napjainkra szinte csak itt maradtak fenn nagy számban olyan ábrázolások, amelyek a legenda kerlési csatajelenetét mutatják be. Túlzónak tekinthetők viszont azok az állítások, amelyek a területiális lehatároltság miatt kizárólag határvédelmi szerepet tulajdonítanak a freskóknak, hiszen forrásainkból ismertek további ábrázolások az Alföld különböző területeiről, valamint a Délvidékről.⁷³ A freskóciklusok kutathatóságát megnehezíti, hogy gyakran egyáltalán nem áll rendelkezésünkre írott forrás, amelynek segítségével egyértelműen meg lehetne határozni, hogy ki, mikor s milyen céllal készítette a műalkotásokat. Kutatásaim során elsősorban Zsigmond hitelesnek mondható profiljait, illetve a már publikált Zsigmond-képmások forrásait használtam fel a fennmaradt freskók azonosításához.

A Gömör megyében található gömörirákosi Szentháromság-templom a 15. század elején a Bebek család tulajdona volt.⁷⁴ A templom Szent László legenda freskóciklusa rendhagyó, hiszen jelenetsorozata készítésétől fogva hiányos. Az indító képsor a várból való kivonulást ábrázolja, a jelenet háttérében pedig egy magas templomtorony látszik. A következő képen Szent László tűnik fel vértben, feje körül dicsfénnel, előtte pedig a kun vitéz, akinek fejét kezével megragadja. A soron következő jelenet a csatát ábrázolja, azt követi a birkózás és minden bizonnyal a pihenés jelenete, bár ez utóbbi annyira rossz állapotban van, hogy alakjai szinte felismerhetetlenek. A szent király világos színű almásderes ménen lovagol balra fordulva. Haja vállig ér, szakálla két ágba fésült. Testét ezüstvértzet borítja, övén egy kard látható, jobb kezében pedig csatabárdot tart. A ló és a király alakja a már bemutatott *Háromkirályok* Szent László ábrázolását követi. Hornyák László 1993-ban készített tusrájza kiemeli a szent király arcának vonalait, amelyek láthatóan Zsigmond vonásait tükrözik viszsza.⁷⁵ Ugyancsak Gömör vármegyében található a már említett karaszközi Szent László-templom, amelyet a *Háromkirályok* falképe kapcsán már tárgyaltam. Az említett falkép mellett a templomban található egy Szent László freskóciklus is. A források szerint a birtok és a templom kegyura a 15. század elején Szécsényi Simon, királyi főajtónálló és a Sárkányos rend báránya volt.⁷⁶ E műalkotások vélhetően az ő megrendelésére készültek.⁷⁷ A Szent László-legenda jelenetei a templom északi falán találhatók. A freskóciklust a vár ablakából kikandikáló két női fej indítja. A következő jelenetben egy buzogányos lovag tűnik elénk, könnyű lovagi viseletben. A ciklus csatajelenete a lándzsáját maga elé szegező szent királlyal kezdődik, mögötte pedig ott zsúfolódik serege is. Szent Lászlón csüngős, drágaköves korona, láncing, karvért és rákos páncélkesztyű, pajzsán kettős kereszt látható. A képsorozaton a király elhajított lándzsája nyakon találja a kun vitézt, majd a birkózás jelenetén a kun szájából vér vagy lángcsóva csap fel. Görföl Jenő és Kovács László szintén arra a megállapításra jutottak,

⁷³ Pipó várkapolnájával kapcsolatban: Fedeles – Prajda: „Olyan vallásosan, szokásaiban és életmódjában olyan mértéktartóan élt”, 366.

⁷⁴ Engel Pál: *A királyi hatalom és arisztokrácia viszonya a Zsigmond-korban (1387–1437)*. Budapest, 1977. 210.

⁷⁵ László Gyula: *A Szent László-legenda középkori falképei*. Budapest, 1993. 155–158.

⁷⁶ Engel: *A királyi hatalom és arisztokrácia viszonya a Zsigmond-korban*, 33.

⁷⁷ Kovács László és Görföl Jenő szerint a megrendelő Szécsényi Frank volt, Szécsényi Simon testvére, akinek alakja László király mellett látható a képen. Kovács–Görföl: *A magyar szentek ábrázolása Szlovákia középkori templomaiban*, 88.

hogy a szent király portréjában Zsigmondra emlékeztető vonások figyelhetők meg. Ugyancsak a Szécsényi család kegyurasága alá tartozott Rimabánya temploma, amelynek északi falán helyezkedik el Szent László király legendájának freskóciklusa. A műalkotás kezdő jelenetein Várad városát láthatjuk az aggódó asszonyokkal. A jelenetsor egy harsona ábrázolásával kezdődik. Az első képeken megjelenik egy lány, aki a sereget búcsúztatja, ám érdekes módon más öltözetben ugyanezt a lányt rabolja el a kun vitéz. A jelenetsor legnagyobb részét a csatajelenet teszi ki, amelyből kiemelkedik Szent László alakja fehér lovon, ezüstvértben, fején koronával. A szent király páncélja részleteiben szinte tökéletes egyezést mutat a gömörrákosi freskócikluson megfigyelhető szent király vasvértjével. A kép különlegessége, hogy a szent király portréján szintén Zsigmond profilja ismerhető fel, azonban megjelenése sokkal fiatalosabb, mint a korábbi ábrázolásokon. A haja szőke, arca simára borotvált, ami igazán szokatlan a Szent László-ábrázolásokon.

A Szepes vármegyében található Szepesmindszent temploma őrzi a kor legkifinomultabb stílusú Szent László-legenda falképciklusát. A keletkezését tekintve az eddigi kutatások az Anjou-korra, illetőleg az 1400-as évek legelejére datálták.⁷⁸ A donátor kiléte szinte megállapíthatatlan, a településről azonban annyi ismert, hogy a Zsigmond-korban a Szepes vár uradalmához tartozott, a 15. századtól pedig a Garai és a Rozgonyi család kezén is megfordult.⁷⁹ Állagát tekintve a freskó rendkívül fragmentált. Az első képen a vitézek seregét lehet felismerni: zászlók, sodronyíngék, sisakok tűnnek elénk. A második töredéken az elrabolt magyar lány jelenik meg a kun vitéz lovának farán ülve, kezét összekulcsolva, amint kétségbeesetten imádkozik. A kun vitéz hátrafelé nyilazva próbálja eltalálni Szent Lászlót, ám a szent király lándzsája a hóna alatt átdöfi a kunt. A harmadik képtöredéken a párviadal jelenete látszik. Szent László magabiztosan birkózik a már amúgy is halálos sérülést szenvedett kun vitézzel, akinek szájából közben lángcsóva csap fel. A jelenet mögötti kép még fragmentáltabb állapotban van. Csupán egy kard látható és az elrabolt leány körvonalai, aki hatalmas lendülettel sújt le a kun vitézre. Az utolsó kép a pihenés jelenetét ábrázolja, amelyen a kun levágott fejét láthatjuk, alatta pedig a szent király pihen immár koronával a fején. Szent László ábrázátán szembetűnő a kettéfésült szakáll és a császári hajviselet, így alakjában alighanem ismét Zsigmond idősebbik profilját ismerhetjük fel. Zsigmond arcának felismerését a szepesmindszenti Szent László-legenda falképciklusán Kolozsvári Tamás 1427-ben készített garamszentbenedeki Kálvária-oltára könnyíti meg,⁸⁰ amelyen a művész az uralkodót a Krisztus keresztre feszítését bemutató jelenet jobb oldalán örökítette meg. A freskóciklust és a garamszentbenedeki oltárképet összehasonlítva észrevehető, hogy a falképsorozat készítője művének megalkotásához a Kálvária-oltárt használta mintaként. A csatajelenetben látható katonákat a művész annyira aprólékosan másolta le, hogy a töredékes freskócikluson még az oltárképen látható sereg lobogói is felismerhetők. Szent László alakjával kapcsolatban pedig ugyanez mondható el. Ha a két képet összevetjük, mindkét alakon jól látható a karakteres arcszörzet, a kettéfésült szakáll, a hosszú bajusz és a félkörívben felhúzott szemöldök aprólékos azonossága. Mindemellett szembetűnő a ruhák részletes hasonlósága is: mindkét alakon ugyanaz a bíborruha, bőrv, páncél és lánjing, valamint lábvért látható. A hasonlóságot még jobban megerősíti a két alak bíborruháján látható minták tökéletes egyezése. Minden bizonnyal Szepesmindszent esetében a legszembetűnőbb az, hogy a 15. századi Szent

⁷⁸ Dvorakova, Vlasta – Krása, Josef – Stejskal, Karel: *Středověká nástěnná malba na Slovensku*. Praha–Bratislava, 1978. 25–42.

⁷⁹ Engel: *A királyi hatalom és arisztokrácia viszonya a Zsigmond-korban*, 209–214.

⁸⁰ Marosi Ernő: *Kép és hasonmás. Művészet és valóság a 14-15. századi Magyarországon*. Művészettörténeti füzetek. 23. Budapest, 1995. 77–110.

László-legenda falképciklusain megjelenő szent király profiljában Zsigmond arcvonásait fedezhetjük fel. Tekintve, hogy a képek azonossága szinte kétségtelen – eltérés csak a tematikájukat illetően figyelhető meg –, a székesmindszenti freskóciklus keletkezésével kapcsolatban összességében megállapíthatjuk, hogy a műalkotás készítésének ideje a garamszentbenedeki oltárképhez viszonyítva feltétlenül 1427 utánra tehető. Nagyjából ugyanebben az időben készült el a székelyderzsi Szent László-legenda freskóciklusa is, mely a Székelyföld egyik legimpozánsabb és legkidolgozottabb falképe. A műalkotást Pál mester fia, Ungi István rendelte meg 1419-ben. Erről a freskó alatt található felirat is beszámol: „*Hoc opus fecit pingere seu proeparare magister Paulus filius Stephani de Ung anno domini millesimo quadrigentesimo decimo nono: scriptum scribebat et pulchram puellam in mente tenebat.*” Vagyis: e művet Pál mester Ungi István fia festette vagy készítette az Úr 1419. esztendejében, az írást megírta és a széplányt észben tartotta. A freskó Szent László profilját a legenda pihenés jelenetén lehet a legteljesebben megfigyelni. Egyértelműen kivehető a kettéfésült szakáll és a császári hajviselet, amely miatt a szent király arcképe Zsigmond profiljára emlékeztet. Az 1420 évek végén készülhetett az Erdélyben található almakeréki Szent Vér kápolna „három magyar szent királyt” és egy püspökszentet ábrázoló falképe is, melynek donátora minden bizonnyal Apafi Miklós udvari lovag⁸¹ volt. Noha a kép kapcsán három magyar szent királyról és egy püspökszentről beszélünk, valójában a képen nem négy, hanem öt alak látható (jobbról balra): Szent Imre herceg, burgundi Szent Zsigmond, Szent István, Szent László és Szent Gellért püspök a maguk sajátos attribútumával. A kép különös érdekessége, hogy Szent Imre alakjában a már megszokott donátort ismerhetjük fel, Szent Zsigmond és Szent László alakjában pedig Zsigmondot. Szent István és Szent Gellért alakján ugyancsak kivehető, hogy a művész ezeket Szent László és Szent Zsigmond profiljához igazította. Így a kép összességében azt a benyomást kelti, mintha Szent István, Szent Zsigmond, Szent László és Szent Gellért is Zsigmond profilját hordozná. További Zsigmond-képmás figyelhető meg az 1424-es budai hármaskirálytalálkozó Edmond de Rothschild-gyűjteményben található egyik dokumentumán. Kéry Bertalan a képet tanulmányozva megállapította, hogy azon VIII. Palaiologosz János bizánci császár, VII. Pomerániai Erik dán, svéd és norvég, valamint Zsigmond király látható. A kép közepén Zsigmond Szent László alakjában jelenik meg, csatabárdal a kezében.⁸²

Összegezve a tanulmányban vizsgált kérdéseket megállapítható, hogy Szent László kultusza Zsigmond uralkodói reprezentációjában sokkal inkább központi szerepet játszik, mint a korábbi esetekben. Uralkodásának első évtizedében láthatóan követte az Anjou királyok dinasztikus reprezentációjának mintáját, azonban a 15. századtól teljesen más módszerekhez folyamodott. A váradi székesegyház búcsúengedélyekkel való ellátása alapvetően megváltoztatta Szent László kultuszát. Az addigi dinasztikus keretből kiszakítva Zsigmond a szélesebb rétegek számára is elérhetővé tette a szent király tiszteletét. Ugyancsak ezt a célt szolgálták a király által veretett új forintok is, melyek alkalmasak voltak arra, hogy a szent király alakját felismerhetővé tegyék. Zsigmond 1406-os váradi látogatása meglehetősen reprezentatív jellegű volt. A vadászat hangsúlyozása, a székesegyház javadalmakkal való elhalmozása, valamint saját leendő nyughelyének megjelölése a szent király sírja mellett alighanem egyéni módja volt a Szent László legenda reprezentációjának. A székesegyházat sújtó tűzvész után a király hozzálátott a károk helyrehozatalához, többek között Szent László hermájának rekonstrukciójához is. Kifejezetten ettől az időszaktól tapasztalható komoly változás a Szent László falképek esetében, hiszen a szent királyt ábrázoló műalkotásokon láthatóan Zsigmond

⁸¹ MNL OL DL 13 612; ZsO II. 7289

⁸² Kerny Terézia: *Szent László-kultusz a Zsigmond-korban*. 356.

arcvonásai jelennek meg. A Luxemburg-házi uralkodó Szent Lászlóként való ábrázolása számos esetben kapcsolatot mutat a király birtokadományozásaival, és a hűség ily módon való honorálásával kapcsolódik egybe. Az ehhez hasonló ábrázolások elterjedésével, idővel a Szent László legenda falképciklusán is hasonló változások tapasztalhatók. A legenda szent király alakjában is Zsigmond profilja jelenik meg. Így összességében megállapíthatjuk, hogy a 15. század első felére a szent király alakja teljesen összeforrt az uralkodó profiljával, oly módon, hogy az ábrázolások idővel követni kezdték Zsigmond arcának fiziológiai változásait is, ahogy ez kiválóan látszik a szepesmindszenti legendaábrázoláson és a Kolozsvári által készített garamszentbenedeki Kálvária-oltáron. Maga a jelenség egyáltalán nem egyedülálló, hiszen hasonló változások figyelhetők meg Zsigmond patrónusának, Szent Zsigmondnak a korabeli ábrázolásain is, egészen a konstanzi Augustinerkerchében található falképtől Piero della Francesca Szent Zsigmond és Sigismondo Pandolfo Malatesta freskjáig. Tekintettel a Zsigmond profilját rejtő ábrázolások sokaságára, a téma további átfogó vizsgálatokat igényel.